

УДК 336.71

DOI: 10.31651/2076-5843-2019-1-74-83

Носань Наталія Сергіївна,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та підприємництва,
Черкаський державний технологічний університет,
м. Черкаси, Україна
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-4005-8333>
natali_nosan@ukr.net

Куценко Дмитро Миколайович,

аспірант кафедри менеджменту та економічної
безпеки,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-6379-2330>
lawagens@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ БЕЗПЕКОЗНАВСТВА

У статті розглянуто існуючі підходи до визначення поняття управління економічною (фінансово-економічною) безпекою на рівні суб'єктів господарської діяльності та на державному рівні. Систематизовано та узагальнено розуміння сучасними дослідниками категорії управління фінансово-економічною безпекою на сучасному етапі розвитку наукової думки (2013-2018 рр.). Виявлено дискусійні аспекти наукової думки в межах окреслення поточного етапу становлення науки безпекознавства.

Ключові слова: управління, економічна безпека, фінансово-економічна безпека, державне управління, загрози, інтереси, економічна свобода.

Постановка проблеми. Управління фінансово-економічною безпекою є одним із найскладніших сучасних завдань як для державних службовців, так і для топ-менеджменту суб'єктів господарювання різних видів економічної діяльності. Пояснення цієї обставини досить просте: велика кількість небезпек, загроз і ризиків чинить постійний негативний вплив на стан систем фінансово-економічної безпеки, а відсутність ресурсів, необхідних для формування механізмів захисту від такого впливу та компенсації його наслідків для відновлення нормального функціонального рівня господарських процесів, не дає змоги забезпечити стабільне та результативне функціонування господарських структур. Україна перебуває у стані постійної фінансової залежності; відчутним є вплив міжнародних організацій на вектори національної економічної політики, що часом спрямовуються у зовсім інший бік, ніж того вимагають економічні інтереси держави та її громадян.

Однак, не лише внутрішні економічні обставини та зовнішні політичні та фінансові реалії є приводом для турботи за стан фінансово-економічної безпеки України та учасників ринкових відносин на поточний момент часу та в перспективі. Занепокоєння викликає той факт, що незважаючи на численні дослідження та публікації наукових праць, присвячених проблемам забезпечення фінансово-економічної безпеки на мікро та макрорівнях, і досі не розробленими є теоретико-методологічні засади цього процесу. Відсутнє універсальне тлумачення поняття фінансово-економічної безпеки; велика кількість концепцій, підходів, доктрин, теорій, принципів, методик та інструментів, що стосуються різних аспектів фінансово-економічної безпеки, є невпорядкованими, а інколи навіть суперечливими. Без якісного теоретичного підґрунтя завдання ефективного управління фінансово-економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності та держави загалом якісно вирішити буде неможливо, що може мати катастрофічні наслідки для стану національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування теоретико-методичних засад управління фінансово-економічною безпекою як на мікро-, так і на макрорівні, знайшли відображення в наукових працях вітчизняних учених. Так, Зачосова Н. В. – одна із небагатьох, хто цікавиться теоретико-методологічними засадами та особливостями управління економічної безпеки як держави [1], так і окремих суб'єктів господарювання різних видів економічної діяльності [2]. Загалом же глибинні дослідження проблем менеджменту фінансово-економічної безпеки ведуться в контексті здійснення управлінської діяльності підприємств, установ, організацій. Не всі фахівці розглядають фінансово-економічну безпеку як цілісне поняття. Більшість сучасних дослідників розмежовує категорії економічної та фінансової безпеки. Так, Живко З. Б. вивчає управління економічною безпекою підприємства в умовах ринкових відносин [3], Занора В.О. зі співавторами визначають теоретико-методичні аспекти організації системи управління економічною безпекою суб'єктів господарювання [4], а також виокремлюють характерні риси процесу управління системою економічної безпеки підприємства на основі проектного підходу [5]; Маслак О. І., Гришко Н. Є. досліджують характерні риси управління економічною безпекою підприємства на принципах забезпечення її раціонального рівня [6], Ваганова Л. В. пропонує складники механізму управління економічною безпекою підприємств [7], Штангрет А. М. розглядає механізм прийняття рішень у процесі управління економічною безпекою підприємства [8], а Ляшенко О. М. конкретизує особливості управління економічною безпекою підприємств в умовах гібридної війни [9]. Менеджмент фінансово-економічної безпеки як єдиного цілого, без виділення фінансової безпеки як функціонального складника, досліджується у роботах таких учених, як Герасименко О. М. [10], Мойсеєнко І. П. [11], Пухальська А. П. [12]. Проблеми управління економічною безпекою держави піднято в публікації Ситника Г. П. та Завгородної С. П. [13]. Різновекторність підходів до процесу та механізмів управління фінансово-економічною безпекою викликають необхідність їх систематизації та упорядкування.

Мета статті полягає в конкретизації теоретичних засад управління фінансово-економічною безпекою із врахуванням особливостей сучасного етапу розвитку науки безпекознавства. Для реалізації поставленої мети необхідно виконати такі завдання: систематизувати та узагальнити часто вживані сучасними дослідниками підходи до визначення змістової сутності управління фінансово-економічною безпекою на сучасному етапі розвитку наукової думки (2013-2018 рр.), а також виявити дискусійні аспекти наукової думки сучасного етапу розвитку безпекознавства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідники проблем забезпечення економічної безпеки багато уваги приділяють конкретизації цього поняття як об'єкту управління. Управління економічною безпекою суб'єкта господарської діяльності Занора В.О. пропонує розуміти як «систему (систему-процес та систему-об'єкт) досягнення певного стану суб'єкта господарювання, що характеризується стійкістю до впливу численних і різноманітних внутрішніх і зовнішніх загроз, наслідки реалізації яких здатні призвести до ліквідації, зниження економічних показників, що характеризують діяльність суб'єкта господарювання [4, с.74-75]. Системний підхід є одним із найбільш поширених у сучасному безпекознавстві. Поясненням цьому є складні взаємозв'язки між елементами забезпечення фінансово-економічної безпеки, необхідність вжиття цілого набору заходів, які мають різний характер і спрямування для того, аби забезпечити комплексний захист усіх наявних у національній економіці або у економічній системі суб'єкта господарської діяльності ресурсів. Складність структури системи економічної безпеки для досягнення ефективності управління нею та гарантування своєчасності прийняття та реалізації управлінських рішень, призвели до доцільності виокремлення у ній підсистем фінансово-економічної безпеки кількох рівнів. Частина науковців вважає фінансову безпеку підсистемою першого рівня у системі економічної безпеки. Саме системний підхід можна вважати домінантним на сучасному етапі розвитку науки менеджменту фінансово-економічної безпеки.

Не відмовляючись від базових засад системного підходу до економічної безпеки як об'єкту управління, Занора В.О. закладає підвалини проектного підходу до управління

фінансово-економічною безпекою, та відзначає, що «управління системою економічної безпеки, або проектне управління системою економічної безпеки – це ітеративне управління економічною безпекою, що ґрунтується на методології управління проектами та забезпечує належний її рівень у визначений період та в межах виділених фінансових ресурсів» [5, с.131-132]. Таким чином, процес управління фінансово-економічною безпекою може бути розглянуто як проект у системі господарської діяльності підприємства або на рівні держави, що розпочинається із виявлення загроз і завершується максимально можливим за існуючих умов рівнем задоволення інтересів усіх категорій стейкхолдерів.

Суттєве доповнення тезаурусу управління фінансово-економічною безпекою на рівні виробничої фірми пропонує Герасименко (Тулуб) О.М. У її науковій публікації [9] наводяться дефініції стратегії фінансово-економічної безпеки, політики фінансово-економічної безпеки, тактики фінансово-економічної безпеки [9, с.30]. Поняття управління фінансово-економічною безпекою визначається нею як «складний механізм управління фінансово-економічною безпекою у виробничій фірмі, котрий має в собі цілу низку основних методів та форм, принципів та прийомів, і діючих стимулів для їхнього існування». До переліку елементів такого механізму віднесено органи управління; підрозділи та виконавців, котрі виконують зазначені функції та вирішують завдання, які поставлені перед ними; набір методів та методик, які допомагають здійснювати управлінський вплив [9, с.31]. Пропоноване визначення потребує конкретизації складу усіх заявлених елементів управління та вказує на необхідність організації процесу менеджменту фінансово-економічної безпеки як самостійного механізму у структурі управління суб'єктом господарської діяльності. Водночас, маємо сумніви, що такий підхід можна застосувати до управління фінансово-економічною безпекою на рівні держави, оскільки крім стимулів до виконання функцій і завдань, державні органи влади мають у своєму розпорядженні ще і такі інструменти, як примус, розпорядження, вимоги тощо. Водночас, ці засоби можна у деякій мірі віднести і до методів управлінського впливу, тоді пропонований підхід можна вважати універсальним.

Враховуючи специфічні риси провадження діяльності об'єктів свого дослідження, якими виступали професійні учасники фінансового ринку – фінансові установи – Зачосова Н.В. пропонує «під управлінням економічною безпекою фінансових установ у сучасних умовах розуміти один із процесів менеджменту, що направлений на досягнення високого рівня захисту корпоративних ресурсів установи від негативного впливу різного роду небезпек шляхом реалізації широкого спектру управлінських рішень щодо використання наявних підприємницьких можливостей та контролю ризиків, що їх супроводжують, задля гарантування інтересів фінансової установи та її клієнтів під час надання фінансових послуг» [2, с.169]. Наведене визначення є класичним відображенням процесного підходу до конкретизації поняття управління фінансово-економічною безпекою. Водночас, якщо брати до уваги, що управління за своєю змістовою суттю власне і є процесом, можна недовіком наведеної дефініції вважати наукову та семантичну тавтологію. Запропоноване визначення не має жодних ознак універсальності, і є повністю специфічно орієнтованим. Однак, його перевагою є вказівка на необхідність таргетування процесу управління фінансово-економічною безпекою на інтереси суб'єкта господарювання та зацікавлених у результатах його діяльності осіб (а у випадку переходу а державний рівень – громадян і інших груп стейкхолдерів), що доводить важливе значення підтримки високого рівня фінансово-економічної безпеки для економіки в цілому та її соціальну значимість.

Живко З.Б. зазначає, що «тракувати управління системою економічної безпеки підприємства необхідно таким чином: реалізація необхідних для економічної безпеки підприємства розпізнавання та нейтралізації найважливіших зовнішніх і внутрішніх загроз і ризиків його стану та діяльності. Управління системою економічної безпеки підприємства розглядається як реалізація специфічних управлінських рішень стосовно адаптації підприємства до умов зовнішнього та внутрішнього середовищ з метою досягнення встановлених цілей діяльності» [3, с.42]. Характерною рисою пропонованого визначення є звернення автора до категорії адаптації, і на противагу орієнтації на фінансово-економічні

інтереси суб'єктів і їх стейкхолдерів, у межах даної дефініції основну увагу під час менеджменту безпеки пропонується приділити формуванню сприятливого середовища для досягнення цілей підприємства, установи, організації. Як і у підході Занори В. О., в даному визначенні вжито поняття зовнішніх і внутрішніх загроз, чим підкреслено значимість роботи з ними у межах управління фінансово-економічною безпекою. Загалом, категорія загрози – з уточненням можливих джерел виникнення або без них – досить часто вживається сучасними дослідниками у спробах конкретизувати поняття фінансово-економічної безпеки, системи фінансово-економічної безпеки або управління фінансово-економічною безпекою.

Прихильність до системного підходу щодо формування системи безпеки та процесного підходу щодо управління нею демонструє Маслак О. І., наполягаючи на тому, що «специфічного характеру процесу управління економічною безпекою надає наявність таких ознак, що характеризують даний процес: прийняття рішення та розвиток складної системи в часі може мати велику кількість стратегій; на етапі формування рішення та прийняття управлінського впливу аналітики не мають можливості подати повної картини розвитку ситуації; прийняття рішення базується на прогнозуванні тенденції розвитку системи в часі; існує невизначеність, пов'язана з подальшим впливом прийнятого рішення на проблемну ситуацію» [6]. Зважаючи на те, що автором згадується роль стратегій у процесі управління економічною безпекою, такому підходу можна дати назву стратегічного.

Згадуються категорії «стратегія», «загрози», «ціль» і у роботах Ваганової Л. В., яка відзначає, що «механізм управління економічною безпекою являє собою сукупність управлінських, економічних, організаційних, правових і мотиваційних способів мінімізації впливу внутрішніх і зовнішніх загроз та досягнення поставлених стратегічних цілей у коротко- та довгостроковому розвитку» [7, с.26]. Зауважимо, що використання понять, які мають негативне змістове забарвлення, як то «загроза», «ризик», «небезпека» є чи не єдиною спільною рисою для переважної більшості понять тезаурусу фінансово-економічної безпеки.

Штангрет А. М. наголошує, що «механізм прийняття рішень у процесі управління економічною безпекою ґрунтується на основі визначення фактичного рівня безпеки й ідентифікації наявності та рівня загроз загалом і в розрізі основних функціональних складових передбачає розроблення певної кількості альтернативних варіантів управлінських рішень» [8, с.60]. Дослідником піднімається одна з найважливіших теоретико-методологічних і прикладних проблем управління фінансово-економічною безпекою – оцінювання її рівня з метою формування релевантного інформаційно-аналітичного підґрунтя на етапі виконання класичної управлінської функції контролю досягнутого її стану з одного боку, та отримання відомостей для прийняття подальших управлінських рішень – з іншого.

Нетривіальним дослідницьким поглядом на закладання теоретичних засад управління економічною безпекою є підхід Ляшенко О. М., яка зазначає, що «сутність керованості економічної безпеки підприємства зводиться до здатності економічної безпеки підприємства, стан якої є уразливим до внутрішніх та зовнішніх загроз, змінюватися в бажаному напрямі під впливом упорядкованої сукупності керівних дій менеджменту підприємства протягом певного проміжку часу», а сучасний етап розвитку безпекознавства дослідниця відносить до «фази генези економічної безпеки підприємства, підґрунтям якої є міра економічної свободи» [9, с.66]. Вперше у процесі нашого дослідження теоретичних засад управління фінансово-економічною безпекою зустрічаємо спробу пояснити процес безпеко орієнтованого менеджменту через необхідність досягнення у його результаті стану економічної свободи. І хоча пропонується наведене визначення приналежно до суб'єкта господарської діяльності, рівень економічної свободи є одним із показників, що дають змогу оцінити стан економічного розвитку держави у наднаціональному масштабі. Отже, особливістю підходу Ляшенко О.М. до визначення поняття управління економічною безпекою є встановлення тісного зв'язку між станом економічної безпеки та станом економічної свободи, до якого фахівцям з управління фінансово-економічною безпекою під час прийняття ними управлінських рішень потрібно неухильно прагнути.

Мойсеєнко І. П. систему управління безпекою розглядає як «один з функціональних напрямів управління підприємством (як різновид організації управління), тобто як процес

планування, організації, мотивації та контролю, необхідний для досягнення цілей функціонування підприємства. Менеджмент безпеки – складова менеджменту підприємства в цілому, який використовує його кращі засоби та інструменти, орієнтується на запобігання можливим ускладненням у діяльності підприємства, забезпечення стійкості господарювання» [11, с.285]. Таким чином, нашій увазі пропонується науковий підхід, що визнає управління фінансово-економічною безпекою окремих напрямом менеджменту суб'єкта господарювання (у цьому контексті дослідницькі позиції Мойсеєнко І. П. та Зачосової Н. В. стовідсотково співпадають). Рациональним зерном пропонованої дефініції вважаємо пояснення процесу управління безпекою (економічною, фінансовою, фінансово-економічною) через реалізацію чотирьох класичних функцій менеджменту.

Лаконічне визначення управління саме фінансово-економічною безпекою пропонує Пухальська А.П., яка рекомендує вважати «систему управління фінансово-економічною безпекою промислового підприємства комплексом заходів різного спрямування, які мають на меті захистити його інтереси від негативного впливу ззовні» [12, с.193-194]. Вважаємо таку дефініцію дещо звуженою, оскільки вона концентрує увагу науковців і практиків на факті існування зовнішніх загроз фінансово-економічній безпеці, ігноруючи можливість їх формування у внутрішньому середовищі функціонування підприємства (або держави). Як і у публікації Мойсеєнко І. П. [11], тут ми зустрічаємо поняття «система управління», у той час як велика кількість науковців оперує терміном «управління системою». Такі майже ідентичні за звучанням, але зовсім різні по суті категорії часто стають на заваді правильного розуміння, у першу чергу, практиками термінополя управління фінансово-економічною безпекою, що призводить до прорахунків і помилок у процесах формування, забезпечення та менеджменту економічної і фінансової безпеки на мікро та макрорівнях.

Два наступні визначення описують процес управління фінансово-економічною безпекою саме на рівні держави, хоча, як уже було зазначено вище, більшість науковців розглядає це поняття у контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки бізнес-структур. Як відзначає Ситник Г. П., управління економічною безпекою держави є «цілеспрямованою діяльністю суб'єктів забезпечення економічної безпеки, які здійснюють розробку й реалізацію владних, регулюючих, координуючих, контролюючих та нормативних державно-управлінських впливів на об'єкти економічної безпеки з метою прогнозування, своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації загроз в економічній сфері життєдіяльності суспільства та держави, що зумовлює необхідність подальших досліджень проблем управління економічною безпекою в контексті його функцій та критеріїв (показників, індикаторів) ефективності» [13]. Загалом, аналіз наукової літератури дозволяє дійти висновку, що управління фінансово-економічною безпекою держави у сучасному тезаурусі менеджменту безпеки набуло змістової форми державного управління економічною або фінансово-економічною безпекою країни. На нашу думку, ці поняття не є синонімічними, оскільки державне управління і практики менеджменту на рівні бізнес-структур мають суттєві відмінності щодо прийняття управлінських рішень і їх реалізації.

Наведене визначення не дає конкретики щодо передбачуваної мети управління економічною безпекою держави або її фінансовою підсистемою. Водночас, вкотре зазначається важливість розробки методичних підходів до оцінювання рівня ефективності менеджменту безпеки та формування методологічних засад управління фінансово-економічною безпекою України. Зачосова Н. В. під методикою управління системою економічної безпеки національної економіки пропонує розуміти «набір конкретних інструкцій, способів, правил, які використовуються системно, за певним алгоритмом, із метою вивчення та регламентації послідовності дій суб'єкта управління системою економічної безпеки в просторі і часі» [1, с.12]. Хоча наведене визначення в цілому передає змістову сутність процесу управління макрорівневою економічною безпекою, однак потребує уточнень переліку та характеристик зазначених елементів управлінського процесу.

За результатами проведеного дослідження нами систематизовано та узагальнено розуміння вітчизняними дослідниками категорії управління фінансово-економічною безпекою на сучасному етапі розвитку наукової думки (2013-2018 рр.) – рис. 1.

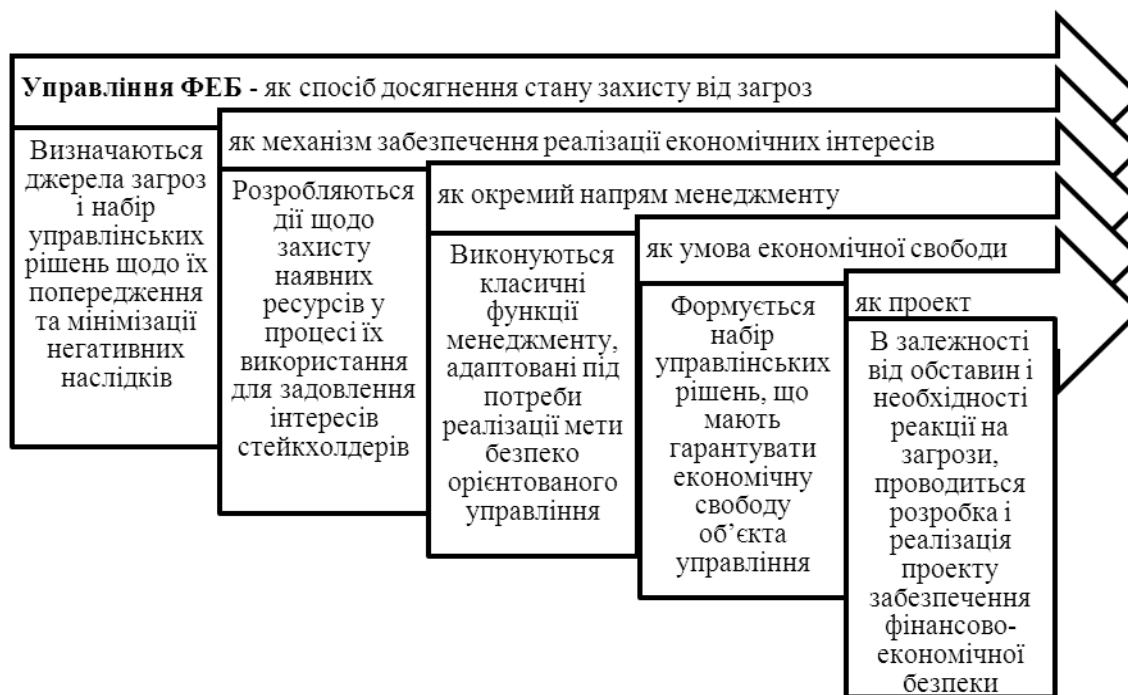

Рис. 1. Розуміння категорії управління фінансово-економічною безпекою на сучасному етапі розвитку наукової думки (2013-2018 рр.)

Складено авторами на матеріалах [1-13]

Аналіз підходів сучасних учених до трактування основних понять категорійного апарату забезпечення фінансово-економічної безпеки надав можливість виявити дискусійні аспекти наукової думки у межах окреслення поточного етапу становлення науки безпекознавства (табл.1).

Отже, існують численні змістові проблеми у системі формування сучасних теоретико-методичні засад управління фінансово-економічною безпекою як на мікро, так і на макрорівні. Їх вирішення має стати науковим і прикладним завданням загально національного значення, адже не зважаючи на суперечки, усі без винятку дослідники проблем безпекознавства визнають необхідність досягнення стану фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання та держави в цілому для отримання ринкових переваг і забезпечення економічних перспектив подальшого сталого розвитку в умовах поширення тенденцій до глобалізації економічних і фінансових процесів у сповненому ризиків середовищі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження теоретичних засад управління фінансово-економічною безпекою на сучасному етапі розвитку безпекознавства дало змогу зробити такі висновки.

1. Теоретичні основи управління економічною (фінансово-економічною) безпекою на рівні суб'єктів господарської діяльності та на державному рівні зводяться до розуміння процесу управління фінансово-економічною безпекою як: способу досягнення стану захисту від загроз, механізму забезпечення реалізації економічних інтересів суб'єкта управління та його стейкхолдерів, окремого напрямку менеджменту, умови економічної свободи; форми щоразу нового та індивідуального (у залежності від характерних умов) управлінського проекту.

2. У результаті дослідження було систематизовано та узагальнено розуміння вітчизняними дослідниками категорії управління фінансово-економічною безпекою на сучасному етапі розвитку наукової думки (2013-2018 рр.). Так, управління фінансово-економічною безпекою у сьогоденних реаліях зводиться до: визначення джерел загроз і набору управлінських рішень щодо їх попередження та мінімізації негативних наслідків їх впливу на фінансово-економічний потенціал держави або окремого суб'єкта господарської діяльності; розробки набору тактичних і стратегічних дії щодо захисту наявних у

Дискусійні аспекти наукової думки сучасного етапу безпекознавства

На рівні управління фінансово-економічною безпекою держави	На рівні управління фінансово-економічною безпекою суб'єкта господарської діяльності
Підміна понять «загроза», «ризик», «небезпека», відсутність єдності у вирішенні питання того, яка з категорій є первинною щодо інших у контексті управління фінансово-економічною безпекою	
Виокремлення понять фінансово-економічна безпека, фінансова безпека, економічна безпека як окремих наукових категорій при подібному змістовому їх трактуванні	
Плутанина у поняттях і термінах: економічна макробезпека, макроекономічна безпека, національна економічна безпека, економічна безпека держави, фінансова безпека держави	Неузгодженість переліку функціональних складових системи фінансово-економічної безпеки
Зведення питання управління економічною безпекою держави на науковому рівні до державного контролю стану показників економічної складової національної безпеки	Невизнання управління фінансово-економічною безпекою самостійним напрямом менеджменту, що спровокувало відсутність специфічного категорійного апарату безпеки орієнтованого менеджменту
Втрата актуальності окремими показниками оцінювання рівня економічної безпеки та джерелами отримання відомостей щодо їх розрахунку, які були визнані на національному рівні у 2013 році	Зведення процесу оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки до розрахунку показників фінансового стану суб'єкта господарювання та діагностики загрози його банкрутства у перспектив
Розходження думок щодо необхідності формування державних стандартів забезпечення фінансово-економічної безпеки	Розходження думок щодо того, чи потрібні державні стандарти забезпечення фінансово-економічної безпеки чи достатньо внутрішніх правил організації системи фінансово-економічної безпеки та управління нею
Використання у якості синонімів понять управління економічною безпекою держави та державне управління економічною безпекою	Дискусії щодо того, чи має термінополе забезпечення фінансово-економічної безпеки різнитися у залежності від специфіки виду економічної діяльності конкретного суб'єкта господарювання
Синонімічне використання понять «система управління фінансово-економічною безпекою» та «управління системою фінансово-економічної безпеки»	
Відсутність єдності та чіткості у визначенні основних наукових категорій забезпечення фінансово-економічної безпеки, що призводить до їх хибного тлумачення та помилкового використання на прикладному рівні	

економічній системі держави або у бізнес-структурі ресурсів у процесі їх використання для забезпечення максимального задоволення інтересів усіх категорій стейкхолдерів та власне об'єкта управлінського впливу; виконання класичних функцій менеджменту – планування, організації, мотивації, контролю, інструментарій яких адаптований під потреби реалізації мети безпеки орієнтованого управління національною економікою або економічною діяльністю окремого ринкового суб'єкта; формування набору управлінських рішень, які мають гарантувати економічну свободу об'єкта управління в умовах впливу на його діяльність різного роду небезпек і ризиків; розробка конкретних проектів досягнення цілей управління фінансово-економічною безпекою на різних рівнях економічної системи із врахуванням специфіки умов середовища функціонування об'єкту та суб'єкту управління.

3. Виявлено дискусійні аспекти наукової думки у межах окреслення поточного етапу становлення науки безпекознавства. Зокрема, існують протиріччя у розумінні базових категорій, які вживаються у контексті пояснення особливостей забезпечення фінансово-економічної безпеки, трапляються випадки підміни одних понять іншими, використання синонімічних дефініцій для трактування різних термінів тощо. Розходяться думки вчених у царині методологічного забезпечення процесу оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки та необхідності стандартизації процесу управління нею на державному рівні та на рівні окремих підприємницьких структур.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці концепції управління фінансово-економічною безпекою на мікро та макро рівнях, у межах якої виявлені суперечності були б вирішені принаймні у теоретико-методологічній площині.

Список використаної літератури

1. Зачосова Н. В. Теоретико-методологічні засади управління економічною безпекою національної економіки / Н. В. Зачосова // Економічний форум. – 2018. – № 2. – С. 11-20.

2. Зачосова Н. В. Теоретико-методологічні засади управління економічною безпекою у процесі менеджменту сучасних фінансових установ / Н. В. Зачосова // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. – 2015. – Т. 20, Вип. 1(2). – С. 167-170.
3. Живко З. Б. Управління економічною безпекою підприємства в умовах ринкових відносин / З. Б. Живко // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 10. – С. 138-145.
4. Занора В.О. Управління економічною безпекою суб'єктів господарювання: теоретико-методичні аспекти організації системи / А. В. Скляр, В. О. Занора // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. – 2016. – Вип. 22. – С. 74-77.
5. Занора В. О. Управління системою економічної безпеки підприємства на основі проектного підходу / В. О. Занора, Б. І. Сільченко // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2017. – Вип. 5(1). – С. 130-133.
6. Маслак О. І. Управління економічною безпекою підприємства на принципах забезпечення її раціонального рівня / О. І. Маслак, Н. Є. Гришко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2013. – № 1. – С. 198-208.
7. Ваганова Л. В. Складові механізми управління економічною безпекою підприємств машинобудування / Л. В. Ваганова // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. – 2013. – № 2. – С. 19-28.
8. Штангрет А. М. Механізм прийняття рішень у процесі управління економічною безпекою підприємства / А. М. Штангрет // Наукові записки [Української академії друкарства]. – 2013. – № 1. – С. 59-64.
9. Ляшенко О. М. Управління економічною безпекою підприємств в умовах гібридної війни / О. М. Ляшенко // Управління проектами та розвиток виробництва. – 2015. – № 3. – С. 60-68.
10. Тулуб О. М. Управління системою фінансово-економічної безпеки виробничої фірми / О. М. Тулуб, О. М. Теслюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 16. – С. 29-32.
11. Мойсеєнко І. П. Системний механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємства / І. П. Мойсеєнко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія економічна. – 2013. – Вип. 1. – С. 284-291.
12. Пухальська А. П. Теоретико-методичні засади управління фінансово-економічною безпекою промислових підприємств / А. П. Пухальська, Д. А. Сквіська // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. – 2014. – № 3. – С. 185-195.
13. Ситник Г. П. Системний аналіз понятійно-категоріального апарату дослідження державного управління економічною безпекою / Г. П. Ситник, С. П. Завгородня // Державне управління: теорія та практика. – 2013. – № 2. – С. 82-89.

References

1. Zachosova, N. V. (2018) *Teoretyko-metodolohichni zasady upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu natsionalnoyi ekonomiky* [Theoretical and methodological principles of economic security management of the national economy] *Ekonomichnyy forum*, 2, 11-20 (in Ukr).
2. Zachosova, N. V. (2015) *Teoretyko-metodolohichni zasady upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu u protsesi menedzhmentu suchasnykh finansovykh ustanov* [Theoretical and methodological principles of economic security management in the process of management of modern financial institutions] *Visnyk Odeskoho natsional'noho universytetu. Seriya : Ekonomika*, 20, 1(2), 167-170 (in Ukr).
3. Zhyvko, Z. B. (2013) *Upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu pidpryyemstva v umovakh rynkovykh vidnosyn* [Management of economic safety of the enterprise in the conditions of market relations] *Aktualni problemy ekonomiky*, 10, 138-145 (in Ukr).
4. Zanora, V.O. and Sklyar, A. V. (2016) *Upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu subyektiv hospodaryuvannya: teoretyko-metodychni aspekty orhanizatsiyi systemy* [Management of economic safety of subjects of management: theoretical and methodical aspects of organization of the system] *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya : Ekonomika i menedzhment*, 22, 74-77 (in Ukr).
5. Zanora, V. O. and Silchenko, B. I. (2017) *Upravlinnya systemoyu ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva na osnovi proektnoho pidkhodu* [Management of the enterprise's economic security system based on the project approach] *Ekonomichnyy visnyk Zaporiz'koyi derzhavnoyi inzhenernoyi akademiyi*, 5(1), 130-133 (in Ukr).
6. Maslak, O. I. and Hryshko, N. Ye. (2013) *Upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu pidpryyemstva na pryntsyakh zabezpechennya yiyi ratsional'noho rivnya* [Management of economic safety of the enterprise on the principles of ensuring its rational level] *Marketynh i menedzhment innovatsiy*, 1, 198-208 (in Ukr).

7. Vahanova, L. V. (2013) *Skladovi mekhanizmu upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu pidpryyemstv mashynobuduvannya* [Components of the mechanism of economic safety management of mechanical engineering enterprises] *Visnyk Zaporiz'koho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, 2, 19-28 (in Ukr).
8. Shtanhret, A. M. (2013) *Mekhanizm pryynyattya rishen' u protsesi upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu pidpryyemstva* [Mechanism of decision-making in the process of management of the economic safety of the enterprise] *Naukovi zapysky [Ukrayinskoyi akademiyi drukarstva]*, 1, 59-64 (in Ukr).
9. Lyashenko, O. M. (2015) *Upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu pidpryyemstv v umovakh hibrydnoyi viyny* [Management of the economic safety of enterprises in the conditions of hybrid war] *Upravlinnya proektamy ta rozvytok vyrobnytstva*, 3, 60-68 (in Ukr).
10. Tulub, O. M. and Teslyuk, O. M. (2016) *Upravlinnya systemoyu finansovo-ekonomichnoyi bezpeky vyrobnychoyi firmy* [Management of the system of financial and economic safety of the manufacturing firm] *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 16, 29-32 (in Ukr).
11. Moyseyenko, I. P. (2013) *Systemnyy mekhanizm upravlinnya finansovo-ekonomichnoyu bezpekoyu pidpryyemstva* [System mechanism for managing the financial and economic security of the enterprise] *Naukovyy visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriya ekonomichna*, 1, 284-291 (in Ukr).
12. Pukhalska, A. P. and Skivska, D. A. (2014) *Teoretyko-metodychni zasady upravlinnya finansovo-ekonomichnoyu bezpekoyu promyslovykh pidpryyemstv* [Theoretical and methodological principles of management of financial and economic safety of industrial enterprises] *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, 3, 185-195 (in Ukr).
13. Sytnyk, H. P. and Zavhorodnya, S. P. (2013) *Systemnyy analiz ponyatiyno-katehorial'noho aparatu doslidzhennya derzhavnoho upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu* [System analysis of the conceptual-categorical apparatus of the state management of economic security research] *Derzhavne upravlinnya: teoriya ta praktyka*, 2, 82-89 (in Ukr).

Nosan Nataliia Serhiyivna,

Candidate of Sciences (Historical), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economics and Entrepreneurship,
Cherkasy State Technological University,
Cherkasy, Ukraine

Kutsenko Dmytro Mykolayovych,

Postgraduate student of the Department of
management and economic security,
Bogdan Khmelnytsky National University of Cherkasy,
Cherkasy, Ukraine

THEORETICAL PRINCIPLES OF FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY MANAGEMENT AT THE MODERN STAGE OF SECURITY SCIENCE DEVELOPMENT

Introduction. *Management of financial and economic security is one of the most difficult modern tasks for both civil servants and for top management of economic entities of various types of economic activity.*

Anxiety is caused by the fact that, despite numerous research and publication of scientific works devoted to the problems of providing financial and economic security at micro and macro levels, the theoretical and methodological principles of this process have not yet been developed.

Without a qualitative theoretical basis, the task of effective management of financial and economic security of economic entities and the state as a whole can not be resolved qualitatively, which can have catastrophic consequences for the state of the national economy.

Purpose. *The purpose is to specify the theoretical principles of financial and economic security management taking into account the peculiarities of the modern stage of development of security science.*

Methods. *The method of theoretical analysis, the methods of generalization, comparison are used.*

Results. *In the article the existing approaches to the definition of the concept of management of economic (financial-economic) security at the level of economic entities and at the state level are examined. Contemporary researches in the category of financial and economic security management at the present stage of development of scientific thought (2013-2018) are systematized and generalized. The discussion aspects of scientific thought within the definition of the current stage of formation of security science are identified.*

Originality. Existing theoretical principles of management of economic (financial and economic) security at the level of economic entities and at the state level are reduced to an understanding of the management of financial and economic security as: a way to achieve a state of protection against threats, a mechanism for ensuring the realization of economic interests of the subject of management and its stakeholders, a separate direction of management, the conditions of economic freedom; form of new and individual (depending on the characteristic conditions) of the management project.

Conclusion. The management of financial and economic security in today's realities is to: identify the sources of threats and a set of management decisions to prevent them and minimize the negative effects of their impact on the financial and economic potential of the state or a entity of economic activity; development of a set of tactical and strategic actions to protect the existing state or business structure of resources in the economic system in the process of their use in order to maximize the satisfaction of the interests of all categories of stakeholders and the actual object of management influence; performance of classical management functions - planning, organization, motivation, control, which tools are adapted to meet the goals of security-oriented management of the national economy or economic activity of a market entity; formation of a set of managerial decisions, which must guarantee the economic freedom of the object of management in conditions of influencing its activities of various kinds of hazards and risks; the development of specific projects to achieve the objectives of financial and economic security management at different levels of the economic system, taking into account the specific conditions of the environment of the operation of the object and the subject of management.

Keywords: management, economic security, financial and economic security, public administration, threats, interests, economic freedom.

Одержано редакцією: 04.01.2019
Прийнято до публікації: 19.01.2019